

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

УДК 339.56

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ ОЦІНКИ МІЖНАРОДНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Бутенко Д.С.

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

Розглянуто еволюцію розвитку поняття «підприємництво». Виділено ключові теоретичні проблеми підприємницької діяльності. Наведено основні принципи і функції підприємницької діяльності. Запропоновано поняття «міжнародне підприємництво» та окреслено основні його види. Проаналізовано динаміку країн світу і України в рейтингу Doing business.

Ключові слова: підприємництво, підприємницька діяльність, функції підприємництва, принципи підприємництва, міжнародне підприємництво, іноземні інвестиції, рейтинг індексу Doing business.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день існує багато державних програм щодо розвитку підприємництва в регіонах та державі, проте на думку вітчизняних економістів, ці програми носять більш декларативний характер. Незважаючи на відсутність належної підтримки з боку держави малого та середнього бізнесу останні статистичні дослідження свідчать, що в Україні рівень підприємницької діяльності має позитивну динаміку. Тому особливого значення набуває її розвиток. Отже доцільно приділяти увагу правовим аспектам підприємництва, виявити його характерні риси, функції та умови подальшого розвитку. А також дослідити місце України в міжнародному рейтингу Doing business та динаміку обсягів іноземних інвестицій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних засад підприємницької діяльності присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних учених. Так, В. М. Гець в своїй роботі [2] розглядає взаємовідносини між підприємцем та державою, надає тлумачення поняття «підприємництво». І. В. Гой та Т. П. Смелянська досліджують проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні [3]. О. М. Кошуба в своїй статті [9] проводить статистичний аналіз підприємництва та виявляє основні проблеми, що пов'язані з його розвитком в Україні. Р. М. Рудько, В. І. Радько, М. С. Маршалок, С. О. Нікітченко розкривають теоретико-методичні основи розвитку підприємницької діяльності [15]. Питанням державної політики щодо регулювання підприємницької діяльності займався Н. С. Криштоф [10]. Матюшенко, В. М. Дмитрієв, О. В. Азаренкова у своїй монографії розглядали питання загальних принципів та особливостей здійснення підприємницької та інвестиційної діяльності в Україні з урахуванням її міжнародної інтеграції [8].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на велику кількість публікацій в теорії підприємництва, досі залишаються дискусійні питання, пов'язані з методологічними проблемами, а саме: з відсутністю єдиного тлумачення поняття «підприємництво», виявлення характерних його рис для нашої держави та використання функцій.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є аналіз розвитку підприємницької діяльності в Україні на засадах дослідження її місця у міжнародному рейтингу Doing business.

Виклад основного матеріалу. В умовах ринкової економіки особового значення набуває підприємницька діяльність, як головний чинник розвитку країни. Саме від рівня підприємництва залежить добробут громадян та економічний рівень держави. Тому, на думку сучасних учених, підприємець є основним господарюючим суб'єктом ринку.

Поняття «підприємництво» вперше з наукової точки зору розглядав англійський банкір-економіст Річард Катільйон в період кінця XVII – початку XVIII століть в «Есе про природу торгівлі взагалі». Згодом питанням теоретичного обґрунтування цього поняття займався Адам Сміт, який сформував доктрину вільного підприємництва.

Жан-Батіст Сей у XVIII ст. також зробив внесок у розвиток підприємництва як науки, сформувавши власне бачення: підприємництво – це раціональна комбінація факторів виробництва в даній точці ринкового простору. Зробив висновки, що підприємець – це економічний агент, який використовує фактори виробництва (труд, працю, капітал).

Американський економіст Торстейн Веблен у своїй книзі «Теорія дозвольного класу» порівнює ділове підприємство, під яким він має на увазі підприємство з машинним виробництвом, і бізнесмена [5].

Найвагоміший внесок в теорію підприємства зробив Йозеф Шумпетер, який вважав необхідним введення нових методів та засобів для виробництва нових товарів, що надало змогу на сьогодні виокремити інноваційність, як функцію підприємництва. Підприємець, при цьому, відіграє роль, як творця новацій, так і їх реалізатора на ринку. Також він стверджував, що підприємництво є головним елементом будь-якої економічної системи, який поєднує у собі маркетинг, управління, виробничий процес та інше.

Незважаючи на багату кількість наукових праць, на сьогоднішній день не існує єдиної точки зору, щодо визначення поняття «підприємни-

цтво». Так, наприклад, І. В. Гой, Т. П. Смелянська наголошують, що підприємництво – це особливий вид господарської діяльності, тип господарської поведінки, для якого характерним є [4]:

свобода та самостійність рішень його суб'єктів (вільний вибір виду діяльності, партнерів, вільне розпорядження прибутком);

особиста економічна зацікавленість та відповідальність (підприємець діє заради збільшення власних доходів, несе відповідальність по зобов'язаннях та відшкодовує збитки);

інноваційний характер діяльності (новаторство, творчість, створення нового товару, послуги, застосування нової технології, організації ділового процесу);

наявність фактора ризику (можливість втрати ресурсів чи недержання доходів).

В економічному словнику Й. С. Завадського [6] наведено наступне визначення: підприємництво (англ. *entrepreneurship*, *entrepreneurship*) – окремий вид бізнесу, самостійна ініціативна діяльність на власний ризик (виробництво продукції, виконання робіт, надання послуг та заняття торгівлею), що ґрунтуються на вкладанні власних коштів, використанні існуючих та створенні нових можливостей з метою одержання прибутку.

У Великому економічному словнику наведено наступне визначення «підприємництво – ініціативна самостійна діяльність громадян, спрямована на отримання прибутку або особистого доходу, здійснювана від свого імені, під свою майнову відповідальність або від імені та під юридичну відповідальність юридичної особи» [1].

І. Ю. Матюшенко, В. М. Дмитрієв, О. В. Азаренкова стверджують, що підприємництво виступає як особливий вид економічної активності, початковий етап якої пов'язаний лише з ідеєю – результатом розумової діяльності, яка на виході набуває матеріальної форми [8].

Закон України «Про підприємництво», визначає підприємництво, як безпосередню самостійну, систематичну, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством [12].

Підприємництво здійснюється на основі таких принципів [12]:

вільний вибір видів діяльності. Окрім видів діяльності заборонених законом та випадків, коли держава являє собою монополіста.

залучення на добровільних засадах до здійснення підприємницької діяльності майна та коштів юридичних осіб і громадян;

самостійне формування програми діяльності та вибір постачальників і споживачів виробленої продукції, встановлення цін відповідно до законодавства;

вільний найм працівників. Які мають право на працю.

залучення і використання матеріально-технічних, фінансових, трудових, природних та інших видів ресурсів, використання яких не заборонено або не обмежено законодавством;

вільне розпорядження прибутком, що залишається після внесення платежів, установлених законодавством;

самостійне здійснення підприємцем – юридичною особою зовнішньоекономічної діяльності, використання будь-яким підприємцем належної йому частки валютної виручки на свій розсуд.

Принципи підприємницької діяльності взаємопов'язані з її основними функціями, які зображено на рис. 1.

Рис. 1. Функції підприємництва

В епоху глобалізації розвиток підприємницької діяльності будь-якої країни стає неможливим без взаємодії з економіками інших країн. Тому доцільно розглядати рівень підприємницького потенціалу країни як елемент системи міжнародного підприємництва.

Міжнародне підприємництво – це процес по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, на засадах укладання угод між суб'єктами підприємницької діяльності у міжнародному масштабі.

До основних видів міжнародного підприємництва можна віднести:

1. Міжнародну торгівлю товарами чи послугами;
2. Створення спільних підприємств.
3. Транснаціональні компанії.
4. Ліцензування та патентування ноу-хау.
5. Іноземні інвестиції.

Для створення(започаткування) та розвитку будь-якого бізнесу необхідна наявність підприємницького капіталу.

Підприємницький капітал – це інвестиції у підприємницьку структуру. Причинами руху іноземних інвестицій є [8]:

- розширення ринків збуту шляхом продажу товарів за кордон;
- придбання іноземних ресурсів (сировини, знання тощо).

Міжнародний бізнес – це здійснення ділових операцій партнерами більше ніж з однієї країни. Як приклад можна навести такі операції: закупівля сировини й матеріалів в одній країні і їх перевезення на територію іншої країни для подальшої обробки або переробки; транспортування готової продукції з однієї країни в іншу з метою продажу в системі роздрібною торгівлі; спорудження заводів у закордонних країнах

з метою одержання доходів на базі використання дешевшої робочої сили; одержання кредиту в банку однієї країни для фінансування операцій в іншій. Сторони, що беруть участь у таких угодах, можуть бути представлені фізичними особами, окремими компаніями, групами компаній і/або державними організаціями [11].

На сьогоднішній день ключовим критерієм оцінки підприємницької діяльності є показник Doing business, який характеризує кожен країну в рейтингу в залежності від сприятливості умов ведення бізнесу. За зазначеним показником оцінюється 190 країн світу (1 місце – найкращий результат). Позиція кожної країни за рейтингом сприятливості умов для ведення бізнесу визначається шляхом упорядкування сукупної оцінки, отриманої тією чи іншою країною за показником віддаленості від передового кордону по десяти напрямках, а саме: реєстрація підприємств, отримання дозволу на будівництво, підключення до системи електропостачання, отримання кредитів, захист міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, дозвіл неплатоспроможності.

Для побудови рейтингу використовують значення DTF score – це відстань від передового рубіжу. Під передовим рубіжем розуміють максимальне значення за кожним показником серед усіх країн починаючи з 2005 року [14]. У табл. 1 наведено динаміку сприятливості умов ведення бізнесу згідно рейтингу Doing business.

Також можна відзначити, що Польща зайняла 27 місце (DTF score – 77.30), Чехія – 30 місце (DTF score – 76.27), Росія – 35 місце (DTF score – 75.50), Білорусь – 38 місце (DTF score – 75.06), Словаччина – 39 місце (DTF score – 74.90), Молдова – 44 місце (DTF score – 73.00).

Динаміку індексу Doing business по Україні та обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку країни представлено в табл. 2.

Отже, за аналізований період в Україні спостерігається поступово покращення умов для ведення бізнесу, про це свідчить підвищення позиції в рейтингу Doing business з 112 місця до 76 місця.

Висновки і пропозиції. Теоретичним обґрунтуванням доцільності розвитку підприємницької діяльності було присвячено багато наукових досліджень, аналіз яких надав можливість стверджувати, що підприємництво – це самостійний вид економічної діяльності, спрямований на створення та (або) реалізацію товарів чи послуг з метою отримання прибутку, шляхом вкладання власних ресурсів на власний ризик. Зміст підприємництва розкривають його функції. До яких належать: інноваційна, ресурсна, організаційна, мотиваційна. Саме реалізація цих функцій є двигуном розвитку НТП, продуктивних сил, та як наслідок підвищення економічного рівня держави та добробуту населення.

На сьогоднішній день розвиток будь-якого бізнесу стає майже неможливим без участі іноземних партнерів, це пов'язано з процесом всесвітньої глобалізації економіки, тому виникає негайна потреба у активізації процесу інтеграції вітчизняних підприємств в міжнародне підприємництво. Це надасть змогу підвищити якість продукції, знайти нові ринки збуту, розширити партнерські стосунки, та як наслідок створювати нові робочі місця і підвищувати прибутковість бізнесу.

Рівень розвитку підприємницької діяльності в Україні поступово підвищується. Про це свідчить стрімке зростання рейтингу Doing business за період 2013-2017 рр. на 36 місць. Також слід відзначити що протягом періоду 2013-2017 рр. поступово нарощуються прямі іноземні інвестиції.

Таблиця 1

Рейтинг країн згідно за даними Doing business на 1 січня 2018 р.

Країна	Місце у рейтингу	Значення DTF score	Країна	Місце у рейтингу	Значення DTF score
Нова Зеландія	1	86.55	Македонія	11	81.18
Сінгапур	2	84.57	Естонія	12	80.80
Данія	3	84.06	Фінляндія	13	80.37
Республіка Корея	4	83.92	Австралія	14	80.14
Гонконг, Китай	5	83.44	Тайвань, Китай	15	80.07
США	6	82.54	Литва	16	79.87
Великобританія	7	82.22	Ірландія	17	79.51
Норвегія	8	82.16	Канада	18	79.29
Грузія	9	82.04	Латвія	19	79.26
Швеція	10	81.27	Німеччина	20	79.00

Джерело: складено автором за даними [14]

Таблиця 2

Рейтинг України за даними Doing business та обсяги прямих іноземних інвестицій

Показник	Період, рік				
	2013	2014	2015	2016	2017
Місце у рейтингу	112	96	83	80	76
Показник відстані від передового рубіжу (DTF)	61,3	61,52	63,04	63,9	65,75
Обсяг прямих іноземних інвестицій, млрд. дол. США	5,7	2,5	3,8	4,4	1,2*
Загальний обсяг іноземних інвестицій в економіку України, млн. дол. США	51705,3	53704	40725,4	36154,5	39719,7*

*станом на 01.10.2017

Джерело: складено автором за даними [13, 14]

Список літератури:

1. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – М.: Издательство «Институт новой экономики», – 2007. – 1472 с.
2. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку / В. М. Геєць; НАН України; Ін-т екон. та прогнозів. НАН України. – К. – 2009. – 864 с.
3. Гой І. В. Тенденції розвитку підприємництва в Україні / І. В. Гой, Т. П. Смелянська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2013. – № 3. – С. 36-40.
4. Гой І. В. Підприємництво [текст]: навч. посіб. / І. В. Гой, Т. П. Смелянська – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 368 с.
5. Грубенкова Д. О. Предпринимательство в теориях Р. Кантильона, Маркса, Веблена и Шумпетера: сравнительный анализ / Д. О. Грубенкова // Международный студенческий научный вестник. – 2016. – № 2. – Режим доступа: <https://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=15405>.
6. Економічний словник / Й. С. Завадський Т. В. Осовська, О. О. Юшкевич. – Київ: Кондор. – 2006. – 356 с.
7. Захарова О. Д. Теоретические аспекты определения экономической сущности понятия «региональная система» в контексте регионализации экономики / О. Д. Захарова // Экономика и управление. – 2007. – № 1. – С. 46-51.
8. Іноземні інвестиції в підприємницькій діяльності України: монографія / І. Ю. Матюшенко, В. М. Дмитрієв, О. В. Азаренкова. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 190 с.
9. Кошуба О. М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективу розвитку / О. М. Кошуба // Економіка та держава. – 2015. – № 6. – С. 103-106.
10. Криштоф Н. С. Економічна політика розвитку підприємництва в умовах гео економічних перетворень [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej16/txts/12KNSUGP.pdf>.
11. Міжнародний бізнес та біржові ринки: конспект лекцій / Л. Ю. Сагер, Л. О. Сигида. – Суми: Сумський державний університет, 2017. – 110 с.
12. Офіційний портал Верховної Ради України [електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
13. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Офіційний сайт проекту Doing business [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org>.
15. Підприємницька діяльність в аграрному секторі економіки: стан та перспективи: Монографія / Р. М. Рудько, В. І. Радько, М. С. Маршалок, С. О. Нікітченко – К.: ТОВ «ЦП Компринт», 2014. – 703 с.

Бутенко Д.С.Харьковский национальный экономический университет
имени Семена Кузнеця

УРОВЕНЬ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ В УКРАИНЕ НА ОСНОВЕ ОЦЕНКИ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА

Аннотация

Рассмотрена эволюция развития понятия «предпринимательство». Выделены ключевые теоретические проблемы предпринимательской деятельности. Приведены основные принципы и функции предпринимательской деятельности. Предложено понятие «международное предпринимательство» и обозначены основные его виды. Проанализирована динамика стран мира и Украины в рейтинге Doing business.

Ключевые слова: предпринимательство, предпринимательская деятельность, функции предпринимательства, принципы предпринимательства, международное предпринимательство, иностранные инвестиции, рейтинг индекса Doing business.

Butenko D.S.

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

LEVEL OF DEVELOPMENT OF ENTERPRISE ACTIVITY IN UKRAINE ON THE BASIS OF EVALUATION OF INTERNATIONAL ENTREPRENEURSHIP

Summary

The evolution of the concept of «entrepreneurship» is considered. The key theoretical problems of entrepreneurial activity are singled out. Basic principles and functions of entrepreneurial activity are given. The concept of «international entrepreneurship» is proposed and its main types are indicated. The dynamics of the countries of the world and Ukraine in the Doing business rating is analyzed.

Keywords: entrepreneurship, entrepreneurial activity, business functions, business principles, international business, foreign investment, index of Doing business.